

inleiding

In 2012 verscheen *Meedoen gaat niet vanzelf. Kwartiermaken in theorie en praktijk* (Kal, Post en Scholtens, 2012). Het is al vele jaren uitverkocht. De schrijvers van *Meedoen* hadden het plan een vergelijkbaar boek te maken waarin nieuwe projecten zouden worden geportretteerd. Maar na enig overleg heeft ondergetekende voorgesteld om de lezingen van Doortje Kal van de afgelopen twintig jaar als basis voor een nieuwe bundel te nemen. Het zijn leerzame teksten en nog immer actueel.

In het voorwoord van *Meedoen gaat niet vanzelf* schrijft Daniël Giltay Veth: “De presentiebenedering en kwartiermaken staan voor waarden en principes die de kans lijken te krijgen om daadwerkelijk als nieuwe werkwijzen in het domein van zorg en welzijn opgenomen te worden. Toen ik de publicatie las realiseerde ik mij weer hoe veel er geëxperimenteerd wordt in het kwartiermaken (.....). In de dagelijkse omgang met beleidsmedewerkers in het sociale domein heb ik echter gemerkt dat het gros werkelijk geen idee heeft van het bestaan van al deze belangwekkende praktijken.”

Aan Doortje heeft het niet gelegen. Na het verschijnen van haar proefschrift in 2001 is zij zo'n honderd keer ingegaan op uitnodigingen van organisaties die toe waren aan een herbezinning op hun beleid vanuit kwartiermaak-oogpunt.

De activiteiten rond haar bijzonder lectoraat kwartiermaken aan het Kenniscentrum Sociale Innovatie van Hogeschool Utrecht van 2011 tot 2013 zijn hier overigens buiten beschouwing gelaten. Daarvan wordt verslag gedaan in haar afscheidsbundel *Verder met kwartiermaken - naar de verwelkoming van verschil* (Kal e.a., 2013).

Het belang van het hier bijeengebrachte materiaal vind ik erin gelegen dat het mogelijkheden biedt voor reflectie op allerlei situaties die zich voordoen in de praktijk van een kwartiermaker, of ruimer, van al diegenen die serieus werk willen maken van inclusie. Kwartiermaken is steeds afstemmen op wat nodig is voor een ieder die te maken heeft met vormen van uitsluiting, en het creëren van mogelijkheden om mee te doen en erbij te horen. Dit laatste altijd overeenkomstig eigen wensen, behoefte en mogelijkheden. In dit verband spelen ervaringsdeskundigen van de herstelbeweging een belangrijke rol, onder andere in het empoweren van mensen om hun wensen en mogelijkheden te articuleren.

Onderhavige selectie van lezingen vormt een weerslag van hoe Doortje zich in de afgelopen twintig jaar door praktijken heeft laten aanspreken, en hoe zij op haar beurt, door de wijze waarop zij zich ook theoretisch ontwikkelde, kwartiermakers en mensen en organisaties die zich oriënteren op kwartiermaken heeft geïnspireerd. Door deze uitwisseling kon er sprake zijn van een wederzijdse bevruchting van theorie en praktijk. Cruciale begrippen werden verdiept door ze in heel uiteenlopende theoretische en praktische contexten te beschouwen. Zo was er sprake van een permanent leerproces.

De bundel begint met een terugblik op de theoretische uitgangspunten van kwartiermaken, zoals geformuleerd in Doortjes proefschrift *Kwartiermaken. Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond*: ‘erkenning van (soms) onpresenteerbaar lijden’, ‘gastvrijheid’ en ‘op-schorting’. Ook wordt een drietal voorbeeldpraktijken besproken: de functionaris gastvrijheid, multiloog en vriendendienst.

In de daaropvolgende lezingen komen velerlei thema's aan de orde: de presentiebenedering, het belang van taalgebruik, de reikwijdte van het begrip gastvrijheid, de ruimte die een kwartiermaker nodig heeft om aan ruimte voor anderszijn te kunnen werken, hoe maatjesprojecten bijdragen aan inclusie. En ook hoe men kan werken aan ‘mogelijk makende omgevingen’ vanuit een vermaatschappelijk instelling voor mensen met een verstandelijke beperking, en hoe ‘krachtig wonen in de wijk’ te bevorderen is. Ten slotte komt aan de orde hoe belangrijk het is om de kritische, en dus politiserende werking van ervaringskennis, en daarmee de ervaringswerkers zelf, overeind te houden.

In de laatste lezing schetst Doortje in een historisch overzicht hoe aandacht voor de rol van de samenleving in het ontstaan van psychische problemen plaats heeft gemaakt voor eenzijdige aandacht voor de ontplooiing van het individu. Trimbos verzette zich al tegen deze ontwikkeling, en in de jaren tachtig kreeg de beweging van de Italiaanse democratische psychiatrie in Nederland ook brede steun, onder andere van het Platform GGZ Amsterdam.

De betekenis van de samenleving kwam in de door Doortje Kal geïnitieerde projecten kwartiermaken weer helemaal terug. Op basis van haar ervaring in het overvolle dagactiviteitencentrum in de Amsterdamse Vondelstraat heeft zij om voor cliënten kansen te creëren in de samenleving, dertig jaar geleden samen met anderen het eerste project kwartiermaken, *Integratie Ex-Psychiatrische Cliënten (IEP)*, mede tot stand gebracht.

In de marge van de lezingen zijn ‘zijteksten’ opgenomen, die het in de lezing aan de orde zijnde illustreren, actualiseren, of nog even extra toelichten.

Dat geldt ook voor de tussen de lezingen door ingevoegde thema's. Ze staan op zichzelf maar houden ook verband met de omringende lezingen.

Gerda Scholtens, kwartiermaker